

TYÖNEUVOSTO
Ratakatu 3, PL 32
00023 Valtioneuvosto
puh. 09 - 645 593

LAUSUNTO

Nro 1438-10

3.6.2010

3/2010

Lausunnonpyytäjä: Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Asia: Vuosilomalain (162/2005) soveltaminen ulkomaalaisiin luonnonmarjanpoimijoihin

Vireille: 3.2.2010

Kuultavat: Maahanmuuttovirasto/ulkoasiainministeriö, X Oy, Y Oy, ja Z Oy

Lausuntopyyntö

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry on pyytänyt työneuvostolta lausuntoa siitä, onko luonnonmarjanpoimijoihin sovellettava vuosilomalakia. Poimijat ovat tulleet Suomeen ulkomalaislain (3001/2004) 3 §:n tarkoittamasta ns. kolmannesta maasta turistiviisumilla poimiakseen luonnonmarjoja niitä ostaville yrityksille määrätyn ajan.

SAK ry kertoo, että Suomeen on tullut jo muutaman vuoden ajan turistiviisumilla parituhatta marjanpoimijaa muun muassa Itä-Aasiasta, Venäjältä ja Ukrainasta. Suurin yksittäinen työllistäjä lienee M Oy. Myös X Oy ja Y Oy ovat työllistäneet luonnonmarjanpoimijoita. SAK ry:n mukaan poimijat eivät ole hakeutuneet Suomeen oma-aloitteisesti, vaan he ovat tulleet tänne marjoja ostavien yritysten kutsumina. Poimijat eivät ole yritysten mukaan työsopimuslain mukaisessa työsuhteessa eikä heihin tämän vuoksi ole sovellettava vuosilomalakia. Myös Pohjois-Suomen työsuojelupiiri on 4.6.2009 antanut lausunnon, jonka mukaan työnantajan direktio ei täyty. Sisäasiainministeriön 2007 laatiman loppuraportin mukaan työsuhteen tunnusmerkistö voisi täytyä silloin, kun marjoja myydään samalle ostajalle suuria määriä.

SAK ry katsoo, että arvioitaessa luonnonmarjoja ostavien yritysten direktio-oikeutta, on otettava huomioon useita eri seikkoja. Vaikka poimijat ovat tulleet ja tulevat tänäkin vuonna Suomeen vapaaehtoisesti ja maksavat itse lentolippunsa, he eivät ole tulleet omasta aloitteestaan. Jotkut muut eli luonnonmarjoja ostavat yritykset ovat olleet aloitteentekijöitä ja ”houkutelleet” poimijat Suomeen. Nämä yritykset ovat kunakin vuonna arvioineet, kuinka monta poimijaa kukin tarvitsee ja kuinka pitkäksi ajaksi poimijoita tarvitaan sekä esittäneet arvionsa Suomen valtiolle. Viisumin liitteenä on yleensä marjojen ostositoumus. Tämän selvityksen perusteella Suomen valtio on myöntänyt hakijoille turistiviisumin. Turistiviisumi viittaa siihen, että luonnonmarjanpoimijat eivät olisi heidät tänne kutsuneisiin yrityksiin työsuhteessa. Viisumin laadulla ei kuitenkaan ole merkitystä. Suomen valtio olisi tuskin myöntänyt sadoille thaimaalaisille turistiviisumia, elleivät luonnonmarjoja ostaneet yritykset olisi ottaneet yhteyttä Suomen viranomaisiin ja lupautuneet ostamaan marjoja. Viisumit on myönnetty sillä oletuksella, että viisumin saanut henkilö sijoittuu tietylle alueelle (Kainuu ja Lappi), poimii sieltä luonnonmarjoja ja tietyn ajan kuluttua saatuaan marjat poimituksi ja

täytettyään hänet kutsuneen yrityksen tarpeet, palaa kotiin. Kysymys on siis tosiasiallisesti työntekijän oleskeluluvasta, joka on naamioitu turistiviisumiksi ilmeisesti sen takia, että työsuhteen tunnusmerkistö ei täytyisi.

Ns. kolmansista maista Suomeen tulevat poimijat ovat usein köyhiä eivätkä he puhu suomea. He eivät ole koskaan, marjanpoimintaa ehkä lukuun ottamatta, aikaisemmin käyneet Suomessa. He eivät tunne suomalaista yhteiskuntaa eivätkä suomalaisia marjoja saati sitä, mistä mitään luonnonmarjaa voisi poimia. Ainakaan Itä-Aasiasta tulevilla ei ole mitään käsitystä siitä, minkälaisia marjoja voi poimia, mihin vuodenaikaan marjoja poimitaan ja mistä niitä kannattaisi etsiä. Näin ollen on selvää, että yritysten, jotka ovat kutsuneet poimijat tänne, on osoitettava heille marjapaikat ja opetettava, millainen mikäkin marja on ja milloin se pitää poimia. Lisäksi täytyy opastaa, mistä saa poimia ja mistä ei saa poimia sekä miten ylipäätään Suomessa ollaan.

Marjoja poimitaan ns. jokamiehenoikeudella. Osa poimijat tänne kutsuneista yrityksistä on tehnyt Lapin kylätoiminnan kanssa sopimuksen siitä, että poimijat saavat jokamiehenoikeuden käytöstä ja muista asioista tarpeellisen opastuksen. Tätä voidaan pitää sellaisena työntekopaikan määrittelemisenä sekä konkreettisena työn ohjauksena ja seurantana, joka viittaa työsuhteeseen. Poimijat ovat myös ilmeisesti saaneet yrityksiltä marjojen poimintaan tarvittavat työvälineet. Thaimaalaiset tuskin ovat tuoneet mukanaan muovisankoja tai puolukan poimimiseen tarkoitettuja työvälineitä. Työn päätyttyä Suomessa heillä ei ole ollut työvälineille mitään käyttöä.

Poimijat kutsuneiden yritysten mukaan heille on maksettu sen perusteella, kuinka paljon he ovat saaneet marjoja kerätyksi. Poiminta-aikaa ei ole määrätty. Poimijat ovat saaneet poimia tai olla poimimatta. Poimijat ovat saaneet myydä marjansa kenelle he ovat halunneet. Näistä seikoista ei kuitenkaan voi tehdä sellaista johtopäätöstä, ettei työsuhdetta olisi syntynyt. Poimijat ovat tosiasiallisesti tulleet Suomeen tekemään työtä eivätkä lomailemaan. Poimijat tänne kutsuneet yritykset ovat majoittaneet heidät ennalta katsomiinsa, marjastuksen kannalta sopiviin paikkoihin, kuten vanhoihin kansakouluihin. Yritykset ovat hankkineet poimijoille asunnot ja myös veloittaneet asumisesta. Lisäksi yritykset ovat hankkineet poimijoille autot, joilla he ovat voineet matkata työntekopaikoilleen eri puolille Lappia ja Kainuuta. Poimijoiden on täytynyt itse kustantaa polttoaine sekä maksaa majoittumisestaan ja tietysti myös ruokansa ja muut henkilökohtaiset menonsa. Poimijoilla ei tosiasiallisesti ole ollut mitään muuta tekemistä Suomessa kuin poimia marjoja. Näin ollen poimijat eivät ole voineet tosiasiallisesti itse vapaaehtoisesti päättää, tekevätkö he töitä vai eivät. Työn tekemättä jättäminen olisi merkinnyt nälkää ja asunnottomuutta tai velkaantumista asunnon tarjoavalle yritykselle. Lisäksi se olisi merkinnyt sitä, etteivät poimijat olisi kyenneet maksamaan lentolippujaan eivätkä välitysmaksuja kotimaassaan.

Jokainen yritys on maksanut marjakilosta saman hinnan, jos marjoja ylipäätään on ostanut useampi yritys. Poimijat eivät näin ollen ole voineet kilpailuttaa ostajia ja tosiasiallisesti päättää siitä, kenelle marjat myydään. Sillä, että poimija on teoriassa voinut myydä marjat, kenelle hän on halunnut, ei tämän vuoksi ole merkitystä. Ei myöskään ole todennäköistä, että poimija olisi itse käyttänyt poimimansa marjat. Käytännössä poimija ei ole voinut olla myymättä tai käyttää marjoja omiin tarkoituksiinsa, sillä maksaakseen asumisestaan luonnonmarjoja ostavalle yritykselle hänen on ollut pakko myydä marjat tälle samalle yritykselle.

Poimijoilla ei ole mitään yrittäjyyteen liittyviä etuja ja mahdollisuuksia, kuten tosiasiallista vapautta päättää siitä, tekeekö työtä vai ei ja milloin sitä tekee, kenelle työtä tekee, millä hinnalla työtään myy ja niin edelleen. Sen sijaan poimijoilla on kaikki yrittäjyyteen liittyvät riskit, joista tärkein on se, että riskin työn kannattamattomuudesta kantaa aina poimija. Poimijat ovat siten olleet alistetussa asemassa ja tosiasiallisesti työsuhteessa. Työsopimuslain mukainen työsuhde on naamioitu

yrittäjyydeksi. Marjoja ostavat yritykset ovat siis kiertäneet työsopimuslain 1 luvun 1 §:ää välttyäkseen muun muassa antamasta poimijoille vuosilomaa.

Asiakirjoista saatava selvitys

SAK ry on liittänyt lausuntopyyntöönsä asiakirjoja, joista selviää seuraavaa.

Pohjois-Suomen työsuojelupiiri selvitti ulkomaalaisten marjanpoimijoiden asemaa vuonna 2004 lähinnä heidän asuinolosuhteistaan esitettyjen kantelujen johdosta. Työsuojelupiiriä kiinnosti kuitenkin myös se, tehtiinkö poimintaa työsuhteessa. Työsuojelupiirin päällikön 4.6.2009 allekirjoittamassa selvityksessä todetaan, että asiassa kävi ilmi, että työsuhteen tunnusmerkit eivät täyttyneet. Varsinkaan johtoa ja valvontaa ei voitu osoittaa, vaan jokamiehenoikeudella marjoja poimineet ulkomaalaiset saivat periaatteessa poimia tai olla poimimatta. Käytännössä kaikki tietenkin poimivat saadakseen marjoista myyntituloja. Vaikka marjojen ostaja olikin hankkinut muun muassa tilat yöpymiseen ja poimijoille oppaan, joka ohjasi heidät hyvälle apajille, ei työnantaja - työntekijä -asetelmaa ollut osoitettavissa. Näin ollen työsuojelupiiri katsoi, ettei sillä ollut toimivaltuuksia valvoa marjojen poimintatyötä ja sen olosuhteita.

Lapin kylätoiminta/Lapin kylätoiminnan tuki ry on Lapissa toimiva maakunnallinen kylien yhteisliittymä, noin 300 kylän edunvalvoja ja kattojärjestö. Vuonna 2008 Lapin kylätoiminnan tuki ry allekirjoitti kahden lappilaisen marjanostajayrityksen kanssa yhteistyösopimuksen, jossa sovittiin ulkomaalaisten marjanpoimijoiden pelisäännöistä. Yhteistyösopimus oli ns. aiesopimus, jolla pyrittiin takaamaan Lapin kylien kuuleminen marjanpoiminta-asiassa. Sopimus koski koko Lappia ja Pohjois-Pohjanmaalla Pudasjärven aluetta. Sopimuksen mukaan marjanostajat ottavat yhteyttä kyliin, joissa marjanpoimijoita asustaa. Lisäksi sovittiin liikennekulttuuri- ja siisteyssasioista. Vuonna 2009 sopimusta paranneltiin, ja tarkoitus oli saada myös muut alueella ulkomaalaisia marjanpoimijoita välittävät yritykset mukaan sopimukseen.

Mikäli marjanostajayritysten ja marjanpoimijoiden välille muodostuu työsuhde, Lapin kylätoiminta kertoo pelkäävänsä, että edellä mainittujen Lapille tärkeiden luonnonvarojen talteenotto loppuu.

Sisäasianministeriön Metsämarjanpoimijat-hankkeen loppuraportissa (sisäasianministeriön julkaisu 14/2007) todetaan, että metsämarjanpoimijoiden viisumihakemuksen liitteenä on yleensä ollut marjojen ostajan allekirjoittama kutsu. Kutsujan rooli ei ole kuitenkaan tehnyt kutsujasta kutsuttavien työnantajaa. Raportissa todetaan, että metsämarjanpoiminnan voisi ehkä katsoa täyttävän työsuhteen tunnusmerkistön silloin, kun marjoja myydään samalle ostajalle suuria määriä (s. 8). Se, koska on kyseessä työsopimuslain mukainen työsuhde ja koska ei, ratkaistaan tapauskohtaisesti ja viime kädessä oikeusteitse. Tämä edellyttää sitä, että asianosainen itse eli työntekijä vaatii oikeuksiin.

SAK ry on toimittanut tiedon siitä, että Ruotsin maahanmuuttovirasto olisi päättänyt, että ulkomaalaisille marjanpoimijoille pitää tarjota työsopimus, ylityökorvaukset ja 16 000 kruunun suuruinen minimipalkka. Lisäksi SAK ry on toimittanut vähemmistövaltuutetun 9.12.2009 päivätyn lehdistötiedotteen, jonka mukaan vähemmistövaltuutettu on antanut suosituksen ulkomaalaisten marjanpoimijoiden haavoittuvan aseman korjaamiseksi. SAK ry on toimittanut tiedoksi myös ulkoministeriön antaman ohjeen viisumeista kausityöntekoa varten 2010.

Asian selvittämiseksi työneuvosto on kuullut SAK ry:n lausuntopyynnössä nimeltä mainittuja yrityksiä (X Oy, Y Oy ja M Oy) ja maahanmuuttovirastoa/ulkoasianministeriötä. Lausunto saatiin

kaikilta pyydetyiltä tahoilta. M Oy:n asemesta vastauksen antoi Z Oy, koska se kutsuu marjanpoimijoita Suomeen.

X Oy kertoo, että se on ostanut marjoja ulkomaalaisilta marjanpoimijoilta, jotka ovat saapuneet Suomeen turistiviisumilla. Poimijoita on saapunut viime vuosina Suomeen noin 600, ja pääasiassa he ovat tulleet Ukrainasta, Valko-Venäjältä ja Thaimaasta. Lisäksi yhtiö on ostanut marjoja suomalaisilta poimijoilta ja EU-maista ilman turistiviisumia saapuneilta poimijoilta. Suomalaisia poimijoita oli yhtiön marjanhankinnassa yli 20 000.

Kaikille poimijoille maksettava hinta määräytyy marjamarkkinoiden päivän hinnan mukaan, eikä suomalaisten poimijoiden asema eroa millään tavalla ulkomaalaisten poimijoiden asemasta. Ulkomaiset ja suomalaiset poimijat myyvät marjoja samalla marjanpoiminta-alueella paitsi X Oy:lle myös muille marjanjalostusyriksille sekä paikallisille vähittäiskaupoille. X Oy kertoo, että thaimaalaisilla poimijoilla on thaimaalainen välittäjäkoordinaattori, joka organisoii Thaimaasta saapuvan ryhmän ja toimii matkanjärjestäjänä yhteistyössä suomalaisten kuljetusyritysten ja majoitusyhtiöiden kanssa. X Oy on turistiviisumiin liittyvän kutsujan roolissa ja siihen kuuluu valvoa ulkomaisen koordinaattorin kanssa muun muassa sitä, että poimijat poistuvat maasta turistiviisumien umpeutuessa ja että heillä on kunnolliset majapaikat ja muut olot. Myös muista EU:n ulkopuolisista maista saapuvilla poimijoilla on vastaavanlainen koordinaattori. Osa esimerkiksi ukrainalaisista poimijoista saapuu Suomeen omilla autoillaan ja huolehtii itse majoituksestaan. Koordinaattorit saavat X Oy:ltä etukäteen tietoa satoennusteista, marjanpoiminta-alueista, jokamiehenoikeuksista ja asumisvaihtoehdoista. Lisäksi he saavat marjanostajien yhteystiedot ja tiedot eri ostopaikoista. X Oy:llä on eri puolella Suomea 60 marjojen ostopaikkaa. Koordinaattori sitoutuu välittämään tiedot poimijoille ja hoitaa poimijoiden matkajärjestelyt Suomeen ja paketin, joka sisältää informaation lisäksi oppaan ja tulkin poimintaseurueelle. Pakettiin kuuluu edestakaiset lennot Suomeen, kuljetukset Suomessa, yöpyminen erillisen yhteistyökumppanin tarjoamassa majoituspaikassa lähellä marjamaastoja, mahdollisuus kulkuneuvon käyttämiseen liikkumista varten sekä opastus poimijoille. Koordinaattori vuokraa majapaikat ja autot, ja poimijat maksavat hänelle niistä kohtuulliset korvaukset. Koordinaattori itse tai hänen nimeämänsä ryhmänjohtajat saapuvat yleensä muutamaa päivää aiemmin katsastamaan poimintapaikkoja ja majoituspaikkoja. Thaimaalaiset ryhmänjohtajat toimivat yleensä alussa thaimaalaisen poimijoiden oppaina ja kertovat, missä päin löytyy parhaita poimintapaikkoja. Lähialueelta turistiviisumilla saapuvat poimijat soittavat myös itse Suomeen ja kyselevät parhaiden poimintapaikkojen sijaintia.

Koska EU:n ulkopuolisista maista saapuvat poimijat tarvitsevat turistiviisumin, X Oy on ”kutsujana” kuten muutkin vastaavat yhtiöt. Turistiviisumin saantiin liittyen kutsuja yleensä sitoutuu ostamaan marjoja poimijalta joko itse tai yhteistyökumppaniensa kautta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ostopaikoilla ostajina ovat X Oy, paikalliset vähittäiskauppiat ja muut marjanjalostusyhtiöt. Poimijoilla on oikeus myydä marjaa myös muille kuin X Oy:lle ja näin he myös tekevät. Jotkut kilpailijat ovat myös tarjonneet poimijoille erilaisia etuuksia (esimerkiksi ilmainen eväs- ja ruokatarjoilu) saadakseen poimijat myymään marjoja juuri heille. Eri ostopaikoilla on siis kilpailua siitä, kuka marjoja saa ostettua. Viime aikoina on ollut osittain käytäntönä, että X Oy maksaa koordinaattorin tilille 2 - 3 päivän välein hänen mukanaan tulneiden poimijoiden myymien marjojen markkinahinnan. Tältä yhteiseltä tililtä poimijat voivat halutessaan nostaa omat myyntisaamisensa. Kaikille halukkaille maksetaan päivän markkinahinta kerätyistä marjoista tarvittaessa käteisellä.

X Oy pyrkii suunnittelemaan tulevan kauden poimijatarvetta edellisten kesien poimijamääriin ja asiakkaiden marjatilaukankantoihin pohjautuen. Vanhoihin suomalaisiin ja ulkomaalisiin poimijoihin ollaan yhteydessä eri tavoin ja lisäksi kutsutaan EU:n ulkopuolisista maista turistiviisumilla poimijoita suurin piirtein saman verran kuin aiempina vuosina.

Poimijoilla ei ole velvollisuutta poimia marjoja, mutta suuri osa heistä tulee Suomeen ansiotarkoituksessa nimenomaan poimimaan. X Oy ostaa vuosittain paljon marjaa myös muiden yhtiöiden Suomeen kutsumilta poimijoilta ja erittäin paljon suomalaisilta poimijoilta.

X Oy korostaa, että viisumikutsuihin liittyvä kutsujan järjestelyvastuu ei muuta sitä tosiseikkaa, että koordinaattorin kautta Suomeen täysin vapaaehtoisesti tulevat poimijat eivät ole kutsujayhtiön direktin tai valvontavastuun alaisia. Poimijat eivät ole työsuhteessa, vaan heillä on valta valita, poimivatko marjoja ja erityisesti kuinka paljon, mistä, milloin he poimivat sekä kenelle he myyvät poimitut marjat.

X Oy viittaa keskusverolautakunnan vuonna 2006 tekemään ennakkopäätökseen, jonka mukaan suoritukset ulkomaisille poimijoille eivät ole palkkaa.

Y Oy kertoo, että yhtiö ei voi millään valvoa, että ulkomainen poimija myisi keräämänsä marjat hänet kutsuneelle yhtiölle. Käytännössä suomalaiset poimijat myyvät marjat yleensä samoille ostoasiamiehille. Yhtiö on ostanut marjoja vuosittain arviolta 300 - 400 ulkomaalaiselta poimijalta. He ovat olleet kotoisin Thaimaasta, Ukrainasta, Venäjältä ja Baltian maista. Yhtiöllä on osto-organisaatio Kainuussa ja Koillismaalla, jossa he ostavat marjaa sekä suomalaisilta että ulkomaalaisilta poimijoilta. Ostoja voidaan tehdä myös Pohjanmaalla. Marjat ostetaan päivän hinnan mukaan poimijoilta riippumatta heidän kansalaisuudestaan tai muusta sellaisesta seikasta. Ulkomaalaisryhmillä on yleensä koordinaattori tai yhteyshenkilö, joka etsii ja kerää poimijat lähtömaasta. Koordinaattori ottaa selvää alalla toimivista yrityksistä ja kysyy kiinnostusta kutsua tietty määrä poimijoita Suomeen. Ulkoasianministeriö edellyttää yleensä viisumia myöntäessään, että kutsuja sitoutuu ostamaan marjat joko suoraan tai käyttämänsä ostoasiamiehen kautta. Tietoa marjasadosta ja poimintamahdollisuuksista poimijat saavat muun muassa Arktisten Aromeitten kautta, joka on toimialan edunvalvontayhteisö.

Ulkomaalaisille poimijoille pyritään välittämään mahdollisimman realistinen kuva sadosta ja muista seikoista. Mitään sopimuksia tarkemmin ei poimijoiden kanssa tehdä. Marjastusalueilla on yleensä useiden alalla toimivien yritysten marjanostopaikkoja. Monesti yritykset, jotka majoittavat poimijoita, ostavat myös marjoja, jolloin poimijat myyvät marjansa palattuaan metsästä. Marjat maksetaan pääsääntöisesti käteisellä. Thaimaalaisille poimijoille rahat on maksettu tilille 1 - 2 päivän välein. Poimijat maksavat asumisestaan majoituspaikan omistajalle. Joissain tapauksissa joku ryhmästä tai koordinaattori kerää rahat ja hoitaa maksun keskitetysti. Samoin menetellään myös vuokra-autojen suhteen.

Välittäjänä voi olla ns. koordinaattori tai suomalainen ensiostajayritys. Ensiostajan rooli on ostaa marjat poimijoilta ja mahdollisesti kuljettaa ne Y Oy:lle. Suomeen kutsutuilla poimijoilla on oikeus myydä marjansa kenelle tahansa, ja näin he myös tekevät varsinkin, jos ostohinnoittelussa on eroja tai siihen liittyy jotain lisäetuuksia. Y Oy on ostanut marjaa myös muiden Suomeen kutsuneiden yritysten poimijoilta.

Z Oy kertoo, että se on vuosittain kutsunut noin 700 henkilöä luonnonmarjojen poimintaan. Heistä noin 450 on tullut Thaimaasta ja noin 250 Ukrainasta. Venäläisiä tai puolalaisia poimijoita yhtiö ei ole koskaan kutsunut. Z Oy ja M Oy ovat yrityksiä, jotka perinteisesti ovat ostaneet ja jalostaneet kotimaisia marjoja. Luonnonmarjat ostetaan aina markkinatilanteen määräämällä hinnalla. Samasta marjasta maksetaan aina sama kilohinta sukupuoleen, ikään, uskuntoon tai kansallisuuteen katsomatta. Suomalaisten luonnonmarjanpoimijoiden asema ei poikkea ulkomaalaisten luonnonmarjanpoimijoiden asemasta. Tämä johtuu siitä, että marjoista maksetaan aina kilohinta, eikä esimerkiksi

tuntipalkkaa. Kilohinnalla marjoja ostettaessa poimija voi itse päättää, meneekö marjaan ja milloin sinne menee sekä milloin sieltä palaa.

Thaimaassa ja Ukrainassa on henkilöitä, jotka valitsevat poimijat, antavat heille informaation ja valmistelevat heille asiakirjat, vakuutukset ja meno-paluulennot. Z Oy ei missään vaiheessa osallistu henkilöiden valintaan tai matkajärjestelyihin, eikä muihinkaan niihin liittyviin asioihin. Suomeen tullessaan poimijoilla on kokemuksia Ruotsin metsistä. Näin ollen he osaavat ”lukea metsää” ja useamman hengen ryhmissä liikkua joku aina tietää minne mennä. Z Oy lähettää poimijoille kutsun, jossa heidät kutsutaan poimimaan marjoja jokamiehenoikeudella ja yhtiö antaa ostotakuun marjoille.

Ulkomaalaisille luonnonmarjanpoimijoille annetaan heidän kotimaassaan hyvin kattava tietopaketti, heille osoitetaan kuvin kerättävä marjat ja majoitustilat, selvitetään kustannukset Suomessa sekä heidän oikeutensa ja velvollisuutensa Suomessa. Heille ilmoitetaan myös vuosittaisista satovaihteluista. Heidän kanssaan on sovittu, että majoitustilojen yhteydessä on ostopiste, jossa päivittäin ostetaan marjoja sen hetken hintatason mukaan. Marjat voi punnita ja myydä siellä. Poimijat voivat myös myydä muualle, ja näin myös usein tapahtuu, koska esimerkiksi matka majoituspaikalle voi olla pitkä ja myytyään marjansa palumatka majoituspaikalle sujuu ripeämmin. Marjat maksetaan päivittäin käteisellä.

Z Oy:llä on omistuksessaan 8 entistä peruskoulua ja lisäksi 4-6 vuokrakiinteistöä, joissa luonnonmarjanpoimijoita majoitetaan. Lentokentältä poimijat noudetaan linja-autolla ja heidät viedään majoitustiloihin. Z Oy:llä on noin 200 paketti- ja henkilöautoa, joilla poimijat voivat kulkea ja kuljettaa marjoja. Linja-auton menopaluu maksaa 90 euroa, majoitus, ruoka ja auton käyttö maksaa 17 euroa päivässä. Auton muut käyttökulut ovat 5-6 euroa päivässä.

Poimijoilla ei ole varsinaista välittäjää, vaan paikallisia henkilöitä, jotka ovat kielitaitoisia ja organisoitukykyisiä henkilöitä. He huolehtivat kaikesta lähtömaassa ja auttavat tarpeen tullen myös Suomessa maanmiehiään. Z Oy:n kutsumat ulkomaalaiset luonnonmarjanpoimijat voivat myydä marjansa kenelle tahansa, ja näin myös todistettavasti tapahtuu. Yhtiö ei voi velvoittaa heitä keräämään marjoja, mutta yhtiö järjestää siihen edellytykset. Vuosittain tulee myös henkilöitä, jotka ilmoittavatkin jossain vaiheessa, ettei heidän päätarkoituksena ole kerätä marjoja, vaan tutustua Suomeen ja uuteen kulttuuriin. Joissakin ostopisteissä on käynyt marjansa myymässä muidenkin tahojen poimijat. Z Oy:llä ei ole minkäänlaisia mahdollisuuksia valvoa luonnonmarjanpoimijoiden suorittamaa marjojenkeruuta.

Ulkoasianministeriö on kertonut, että thaimaalaisen luonnonmarjanpoimijan viisumiasian hoitaa pääasiassa asiamies/välittäjä. Hakemus tulee kutsuvan yrityksen aloitteesta. Kutsuvan yrityksen ostopositoumukset ovat yrityskohtaisia, vapaamuotoisia sitoumuksia. Ministeriö on antanut ohjeen, joka koskee kausityöntekoa viisumivelvollisista maista 2010. Ohje antaa edustustoille toimintamalleja kausityöntekijöiden viisumihakemuksien sekä kutsujen käsittelyyn. Ohjetta sovelletaan jokamiehenoikeudella tehtävään työhön (luonnonmarjojen poiminta) sekä verolliseen, työsopimus pohjaiseen kausityöhön (esim. puutarhamarjojen poiminta).

Ministeriön ohjeistuksella pyritään välttämään tilanteet, joissa kausityöntekijä jää ilman nettotuloja sopimuksen mukaisesta työskentelystä huolimatta. Tähän samaan on vähemmistövaltuutettu kiinnittänyt huomiota: alalla toimivan, vakavaraisen kutsujayrityksen on pystyttävä kattamaan poimijan matkasta, majoituksesta ja työvälineistä koituvat kustannukset siten, että poimija ei jää Suomessa työskentelyn jälkeen tappiolle. Vuokratyövoiman käyttö kausityöhön viisumivelvollisista maista ei ole mahdollista esimerkiksi kielitaidottomien kausityöntekijöiden aseman turvaamiseksi ja Schen-

gen-alueelle suuntautuvan luvattoman maahanmuuton estämiseksi. Viisumivelvollisen maan kansalainen voi saapua kausityöhön viisumin mukaisesti (enintään 3 kk puolen vuoden aikana), viisumivapaan maan kansalainen enintään 3 kk puolen vuoden aikana ja EU-liikkumisoikeutta käyttävä henkilö ilman mitään lupia EU-säädösten mukaisesti. Ministeriön ohjeessa kausityöllä tarkoitetaan sekä ulkomaalaislain (301/2004) 81 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaista ansiotyötä että luonnonmarjojen poimintaa. Mainitun ulkomaalaislain kohdan mukaisesti oikeus tehdä ansiotyötä ilman oleskelulupaa on ulkomaalaisella, joka tulee marjojen, hedelmien, erikoiskasvien, juuresten ja vihannesten poimintaan tai korjuuseen taikka turkistarhatyöhön enintään kolmen kuukauden ajaksi. Kyseinen lainkohta ei koske luonnonmarjojen poimintaa, joka ei tapahdu ansiotyönä. Myös metsämarjanpoiminta on kuitenkin vakiintuneen tulkintakäytännön mukaan mahdollista ilman oleskelulupaa. Ohjeessa todetaan, että Schengenin säännöstön ja ulkomaalaislain mukaisesti on varmistettava, että viisumilla saapuvan henkilön taloudellinen asema on turvattu ottaen huomioon sekä suunnitellun oleskelun kesto että lähtömaahan paluu. Jos viisuminhakijan oma varallisuus ei riitä takaamaan näitä edellytyksiä, voidaan ottaa huomioon henkilön mahdollisuudet hankkia oleskelunsa aikana lisää varoja. Tämän arviointiin liittyy Suomessa toimivan työnantajan tai kutsuvan yrityksen taloudellisen aseman vakaus sisältäen muun muassa lakisääteisten velvoitteiden hoitamisen.

Viisumivelvollisista maista kausityöhön hakevien osalta on edustuston päätöksenteossa otettava Schengenin säännöstön mukaan huomioon ohjeen lisäksi asemapaikkakohtaiset, Schengen-edustustojen kesken sovitut periaatteet ja vaatimukset viisumin myöntämiselle. Viisumiharkinnassa otetaan aina huomioon laittoman Schengen-alueelle muuton, luvattoman työnteon ja ihmiskaupan estäminen sekä kausityöhön tulevien henkilöiden hyväksikäytön estäminen hakutilanteessa tai työskentelyn aikana. Schengenin säännöstön mukaan viisumin myöntämisen perusvaatimuksia ovat muun muassa paluumatkalippu tai selvitys paluusta lähialueelle esim. auto ja varat polttoaineeseen, matkustajavakuutus, jonka korvaussumma on vähintään 30 000 euroa ja riittävät rahavarat maahan saavuttaessa sekä/tai riittävien varojen laillinen ansaitseminen maassa oleskeluaikana.

Jotta kutsujien ja kutsuttavien intressit voidaan taata ja sovittaa ne edustuston resursseihin, voi edustusto pyytää alalla toimivaa, velvollisuutensa hoitavaa yritystä esittämään edustustolle etukäteen arvion siitä, miten monta poimijaa kutsuja aikoo asemamaasta rekrytoida ja milloin poimijat työskentelisivät Suomessa. Lisäksi voidaan pyytää selvitys viisumihakijalle tarjottavista palveluista, kuten majoituspaikasta, ruokailusta ja kuljetuksista.

Jokamiehen oikeudella tehtävään verottomaan kausityöhön (mm. luonnonmarjojen poiminta) hakevien osalta pyydetään lisäksi mahdollinen marjanostajayrityksen kutsu ja ostositoumus. Jokainen viisumihakemus käsitellään yksilöllisesti ottaen huomioon normaalit Schengen-viisumin myöntämiseen liittyvät edellytykset. Viisumia nimenomaan kausityöntekoa varten hakevien osalta edustusto pyytää lisäksi kutsuvalta yritykseltä riittävän selvityksen ko. viisuminhakijan majoituksesta, ruokailusta ja terveydenhoidon järjestämisestä, jollei sitä ole kyllin yksilöidysti selvitetty jo mahdollisessa ennakkoselvityksessä. Samoin pyydetään selvitys siitä, miten uusi kausityöntekijä ohjataan työhön ja pääsee työnteon alkuun taloudellisesti.

Kutsuvan yrityksen tulee esittää edustustolle tiedot kausityöntekijöiden rekrytointiin ja käytännön järjestelyjen hoitoon osallistuvien välittäjien tai alihankintayritysten yhteyshenkilöiden nimet yhteystietoineen lähtömaassa ja Suomessa. Välitysyriyten osalta tulee varmistua, että ne täyttävät lähtömaan asettamat vaatimukset. Edustuston tulee lisäksi saada yritykseltä suunnitelma yllättävien, matkavakuutuksen ulkopuolelle jäävien erityistilanteiden (mm. krooninen sairaus, alkoholin väärinkäyttö, soveltumattomuus työhön) hoidosta sekä kausityöntekijän kotimatkan järjestymisestä näissä erityistilanteissa. Viisumi voidaan myöntää arvioidun kausityön keston ja Suomessa toimivan yrityksen esittämän suunnitelman mukaisesti.

Luonnonmarjanpoimijoille myönnetään pääsääntöisesti kertaviisumi. Edustuston tulee pyytää kutsujalta lisäksi aina seuraavat tiedot: yrityksen nimi, Y-tunnus, yhteyshenkilö ja yhteystiedot sekä mahdollisesti käytettävät välittäjät. Kausityöntekoon Suomessa tarkoitettua viisumia ei voi hakea toisen Schengen-maan edustustosta ja sitä voi käyttää vain Suomessa tehtävään kausityöhön. -Ohjeen mukaan edustustojen tulee informoida kutsujia ja viisumihakijoita oikeista menettelytavoista jalkamaissaan. Edustuston tulee informoida kutsuvia yrityksiä, että niiden tulisi ilmoittaa mahdollisimman pikaisesti viisumin myöntäneelle edustustolle ja sähköpostiosoitteeseen ptr-rikostiedustelu@krp.poliisi.fi, mikäli viisumin saanut kausityöntekijä ei saavu lainkaan työpaikalleen tai poistuu kesken sopimuskauden sovitusta työstä. Ilmoitus on tehtävä, mikäli tapahtuma on tulkittavissa viisumimenettelyn väärinkäytöksi.

Muu selvitys

Keskusverolautakunta on antanut 24.5.2006 ennakkoratkaisun n:o 41/2006, jossa se katsoi, että yhtiöiden maksamat suoritukset marjanpoimijoille eivät ole palkkaa tai muuta suoritusta, josta on perittävä lähdevero. Perusteluissa todetaan, että ”marjanpoimijat keräävät marjoja itsenäisesti omaan lukuunsa ja myyvät marjat valitsemalleen ostajalle. Marjoista maksettava hinta on markkinoiden mukainen eikä mistään kiinteästä korvauksesta ole sovittu etukäteen. Poimijat voivat myydä poimimansa marjat kenelle tahansa, joka tarjoutuu ostamaan marjoja. Hakemuksessa kuvatuissa olosuhteissa hakijayhtiöiden ja marjanpoimijoiden välille ei ole katsottava syntyvän työsuhdetta eikä marjoista saatua suoritusta ole pidettävä hakijoiden maksamana palkkana. Hakijoille ei tällä perusteella synny velvollisuutta periä lähdeveroa suorituksesta.”

Perustelut

1. Lausuntopyyntöön kohde

SAK ry on pyytänyt työneuvostolta lausuntoa vuosilomalain (162/2005) soveltamisesta ulkomaalaisiin luonnonmarjanpoimijoihin. Lausuntopyyntöissä viitataan niihin poimijoihin, jotka ovat tulleet Suomeen ulkomaalaislain (3001/2004) 3 §:n tarkoittamasta ns. kolmannesta maasta turistiviisumilla poimiakseen luonnonmarjoja jokamiehenoikeudella niitä ostaville yrityksille määrätyn ajan. Näitä poimijoita on tullut Suomeen muun muassa Itä-Aasiasta, Venäjältä ja Ukrainasta. Lausuntopyyntöissä kuvataan pääosin Thaimaasta Suomeen tulevien poimijoiden asemaa.

Vuosilomalain (162/2005) 1 §:n 1 momentin mukaan lakia sovelletaan työ- ja virkasuhteessa tehtävään työhön, jollei toisin säädetä. Kuten hallituksen esityksessä vuosilomalaiksi (HE 238/2004) todetaan, työsuhteisten työntekijöiden piiri määräytyy työsopimuslain soveltamisalasäännösten mukaan. Lakia sovelletaan siten niihin henkilöihin, jotka sopimuksen perusteella tekevät työtä henkilökohtaisesti vastiketta vastaan työnantajan lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena. Vuosilomalaissa tarkoitettua työsuhdetta olemassaolo ratkaistaan siis tarkastelemalla, täyttyvätkö työsopi-

muslain (55/2001) 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetty työsuhteen tunnusmerkit käytännössä eivät. Jotta kysymys olisi työsuhteesta, kaikkien työsuhteen tunnusmerkkien on täyttyvä.

SAK ry:n lausuntopyyntö on yleinen eikä siinä tuoda esille yksittäisten luonnonmarjanpoimijoiden oikeussuhteiden tosiseikkoja, vaan asioita kuvataan yleisellä tasolla. Työneuvosto on saadaksesen lisää tietoa tosiasioista kuullut SAK ry:n lausuntopyynnössä nimeämiä yrityksiä, jotka ovat kutsuneet luonnonmarjanpoimijoita Suomeen. Asiassa on tullut ilmi, että luonnonmarjanpoiminnassa on ainakin suomalaisia, EU-alueelta tulevia ulkomaalaisia, jotka eivät tarvitse viisumia, sekä niitä, jotka tarvitsevat maahantuloonsa viisumin. Työneuvosto on pyytänyt lisäksi maahanmuuttovirastolta ja ulkoasianministeriöltä selvitystä viisumeihin liittyvästä lainsäädännöstä ja käytännöistä. Selvityksen mukaan viisumivollisen maan kansalainen voi saapua kausityöhön viisumin mukaisesti enintään kolmeksi kuukaudeksi puolen vuoden aikana. Kausityöllä tarkoitetaan sekä ulkomaalaislain (301/2004) 81 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaista ansiotyötä että luonnonmarjojen poimintaa. Mainitun lainkohdan mukaan ulkomaalaisella on oikeus tehdä ansiotyötä ilman oleskelulupaa, jos hän tulee marjojen, hedelmien, erikoiskasvien, juuresten ja vihannesten poimintaan tai korjuuseen taikka turkistarhatyöhön enintään kolmen kuukauden ajaksi. Kyseinen lainkohta ei koske luonnonmarjojen poimintaa, jota ei tehdä ansiotyönä. Metsämarjanpoiminta on kuitenkin vakiintuneen tulkintakäytännön mukaan mahdollista ilman oleskelulupaa (Ulkoasianministeriön ohje: Kausityönteko viisumivollisista maista 2010). Näin ollen on siis mahdollista, että henkilöitä saapuu Suomeen ns. turistiviisumilla luonnonmarjoja poimimaan. Jotta turistiviisumilla saapuminen Suomeen olisi mahdollista, on jonkun Suomesta kutsuttava henkilö Suomeen ja samalla ilmoitettava muut viisumiviranomaisen vaatimat tiedot.

Lausuntopyynnössä kuvatussa asiassa on tullut esille, että osalla luonnonmarjanpoimijoista on omassa maassaan ns. koordinaattori, yhteyshenkilö tai matkanjärjestäjä (myöh. koordinaattori), joka kerää marjanpoimintaan lähtevän ryhmän ja hoitaa yhteydet Suomeen eri yrityksiin, viisumijärjestelyt sekä matka- ja asumisjärjestelyt. SAK ry katsoo lausuntopyynnössään, että työsuhde syntyisi luonnonmarjanpoimijoiden ja heidät kutsuneiden ja heiltä marjoja ostavien yritysten välille. Tämän ohella työsuhde voi syntyä koordinaattorin ja luonnonmarjanpoimijan välille. Kummassakin tapauksessa edellytyksenä on se, että työsuhteen tunnusmerkit täyttyvät. Jos työsuhde syntyy koordinaattorin ja poimijan välille, sulkee se pois sen vaihtoehdon, että poimija olisi työsuhteessa kutsun esittäneeseen yritykseen. Jos poimija olisi työsuhteessa koordinaattoriin ja työskentelisi kutsun esittäneessä ja marjoja ostavassa yrityksessä, kysymys olisi lähinnä työvoiman vuokrauksesta. Tosin edellä viitatus ulkoasianministeriön ohjeen mukaan ”vuokratyövoiman käyttö kausityöhön viisumivollisista maista ei ole mahdollista esimerkiksi kielitaidottomien kausityöntekijöiden ase-

man turvaamiseksi ja Schengen-alueelle suuntautuvan luvattoman maahanmuuton estämiseksi.” Vuokratyövoiman maahantulo ns. turistiviisumilla ei siten olisi sallittua.

Asiassa ei ole esitetty sellaista selvitystä, että työneuvoston olisi mahdollista arvioida työsuhteen mahdollista syntymistä koordinaattorin ja luonnonmarjanpoimijan välillä. Näin ollen työneuvosto ei tarkastele koordinaattorin ja luonnonmarjanpoimijan välistä oikeussuhdetta sen enempää, mutta esittää käytettävissään olevan selvityksen perusteella seuraavan yleisen lausunnon luonnonmarjanpoimijoiden ja heidät maahan kutsuneiden yritysten välisestä oikeussuhteesta. Työneuvosto tarkastelee asiassa tyyppitapausta, jossa tulevat esille seuraavat tosiseikat:

”Marjoja ostavat suomalaiset yritykset kutsuvat tietyn määrän poimijoita ulkomailta Suomeen määrääjäksi, jotta he voivat saapua maahan kausityöhön ns. turistiviisumilla. Kutsussa ilmoitetaan toivottu poimijamäärä ja sen lisäksi muut viisumiviranomaisten vaatimat tiedot mukaan lukien marjojen ostositoumus. Kutsussa on mainittuna koordinaattori, joka kutsuttavien kotimaassa hoitaa käytännön järjestelyt, kuten kerää Suomeen tulevien poimijoiden ryhmän, informoi ja opastaa heitä sekä hoitaa kaikki järjestelyt poimijoiden puolesta. Näin ollen maahan ei kutsuta tiettyjä ennalta tiedossa olevia henkilöitä, eikä kutsuja ole suoraan yhteydessä yksittäisiin poimijoihin. Mitään kahdenkeskisiä sopimuksia ei myöskään solmita poimijan ja kutsuvan yrityksen kesken. Viisumiviranomainen päättää tapauskohtaisesti, kenelle se viisumin myöntää. Marjanpoimijat maksavat itse matkansa ja oleskelunsa Suomessa. Suomeen tultuaan marjanpoimijat siirtyvät yhteyshenkilön osoittamaan majapaikkaan ja ryhtyvät marjankeruuseen sopivana ajankohtana. Mitään kutsujan asettamaa velvoitetta marjojen keräämiseen heillä ei ole. Marjanpoimijat myyvät marjansa ennalta ilmoitettuihin marjanostopaikkoihin tai mihin tahansa muualle vapaavalintaisesti. Poimituista marjoista maksetaan kilohinta päivän hinnan mukaan.”

2. Työsuhteen tunnusmerkistöä

Jotta työtä koskeva oikeussuhde olisi työsuhde, sen on täytettävä tosiasiallisesti kaikki työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädetyt tunnusmerkit. Näin ollen, jos yksi tunnusmerkki jää täyttymättä, kysymys ei voi olla työsuhteisesta työskentelystä. Usein työsuhteen olemassaolon arvioinnissa joudutaan viime kädessä turvautumaan kaikkien esille tulleiden seikkojen kokonaisarvostukseen. Jos kuitenkin jokin työsuhteen yksittäisistä tunnusmerkeistä jää selkeästi täyttymättä, ei kokonaisarvostusta tarvita.

Työsuhteen tulee perustua sopimukseen, jossa työntekijä ja työnantaja sopivat keskenään työn tuesta. Sopimuksen on oltava aina työntekijäpuolelta luonnollisen henkilön solmima. Tähän sopimukseen tulee liittyä henkilökohtainen sitoutuminen työn tekemiseen (ks. TN 1399-04, jossa työskentely ei perustunut henkilökohtaiseen sitoumukseen, kun työtä koskeva sopimus oli solmittu perustettavan osuuskunnan nimissä). Työsuhteen sopimustunnusmerkin täyttävä sopimus on vapaamuotoinen. Asiassa on esitetty selvitystä siitä, että marjoja ostavat yritykset kutsuvat tietyn määrän ulkomaalaisia poimijoita Suomeen, mutta yritykset eivät ole itse yhteydessä suoraan yksittäisiin poimijoihin eivätkä solmi heidän kanssaan sopimusta marjojen poimimisesta. Marjojen poimintolosuhteisiin (arviot bruttotuloista Suomessa, marjanpoimintapaikat, hintataso jne.), asumiseen sekä liikkumiseen liittyvät tiedot kutsuja joutuu ilmoittamaan viisumia edellyttävässä kutsussa, ja tätä kautta tiedot välittyvät yksittäisille poimijoille. Nämä ulkomaalaislainsäädäntöön ja viisumikäytännön liittyvät velvoitteet eivät sellaisenaan vaikuta oikeussuhteen työoikeudelliseen arvioon. Viisumin myöntävä viranomainen edellyttää vielä, että kutsuja ilmoittaa sille ja poliisille, mikäli viisumin saanut kausityöntekijä ei saavu lainkaan työnteon paikalle tai poistuu työstä enneaikaisesti. Ilmoitus on tehtävä, jos tapahtuma on tulkittavissa viisumimenettelyn väärinkäytöksi. Tällainen yleinen kontrollointi- ja ilmoitusvelvoite ei sen tarkoituksenaan huomioon ottaen myöskään vaikuta oikeussuhteen työoikeudelliseen arvioon.

Esitetyn selvityksen mukaan luonnonmarjanpoimijan tänne kutsuneen yrityksen ja luonnonmarjanpoimijan välillä ei ole sopimussuhdetta, jonka sisältönä olisi poimijan sitoutuminen tekemään työtä yrityksen lukuun. Poimija ei ole velvoittautunut yritystä kohtaan esimerkiksi työskentelemään tietyn ajan päivässä tai poimimaan tietyn määrän marjoja tai edes luovuttamaan poimimansa marjat kutsun esittäneelle yritykselle. Asiaa ei muuta se, että kutsujayritys käytännössä sitoutuu ostamaan kaikki heille tarjotut marjat. Koska työsuhteelta vaadittava sopimustunnusmerkki jää siten täyttymättä, työneuvosto katsoo, ettei asiassa ole tarpeen tarkastella enemmälti työsuhteen muiden tunnusmerkien mahdollista täyttymistä.

3. Lopputulos

Lausuntopyynnössä tarkoitettujen luonnonmarjanpoimijoiden ja heidät kutsuneiden yritysten välillä ei ole sopimusta, jolla olisi sitouduttu työn tekemiseen. Kysymys ei siten voi olla työsuhteesta, eikä vuosilomalaki tule sovellettavaksi.

4. Sovelletut oikeusohjeet

Vuosilomalaki (162/2005) 1 §:n 1 momentti.

Lausunto oli yksimielinen ja se perustuu puheenjohtaja Saloheimon, jäsenten Virtanen, Niittylä, Koskinen, Ahonen sekä varajäsenten Siitonen, Posio ja Löfgren mielipiteeseen.